

Meridiana

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 19

Barcelona, 20 de maig del 1938

Preu: 50 cèntims

LA CATALANITAT DE TORTOSA

ELS FETS DE L'ANY 1640 I ELS D'ARA

LA QUESTIO RELIGIOSA, ENCARA

Durant molt de temps hi ha hagut, a Catalunya mateix, el prejudici que la ciutat de Tortosa es sentia poc catalana. Hom recordava determinats episodis històrics, sobretot els de l'any 1640, i tenia present aquella anècdota segons la qual quan es preguntava als veïns de Tortosa què eren, si catalans o valencians, ells responien: "Nosaltres som tortosins!"

Aquesta creença, ja tradicional, en la poca o nul·la catalanitat de Tortosa, no està justificada. No ho està ni des del punt de mira de la història. És veritat que Tortosa — almenys oficialment — s'ha posat al costat dels enemics de Catalunya en diverses ocasions. Però, en canvi, en altres s'ha posat al costat dels defensors de la terra, i aquesta actitud s'ha avingut més que l'altra amb els veritables sentiments del poble tortosí. Cal remarcar encara que les contradiccions que hom pot trobar, al llarg dels segles, en la conducta de Tortosa, les pot trobar així mateix en la conducta de moltes altres ciutats i viles catalanes.

La clau per a explicar-se aquestes contradiccions — que de vegades no ho són sinó en aparença —, la tenim en l'oposició d'interessos i de classes. Fill de l'oposició d'interessos va ésser la vella rivalitat entre Tortosa i Barcelona. I fill de l'oposició de classes va ésser la conducta aparentment contradictòria de Tortosa l'any 1640.

Es aquest darrer punt el que en el present article volem examinar d'una manera serena i documentada.

Els qui coneixen la història de Catalunya només damunt per damunt, diuen que, en revoltar-se els catalans, l'any 1640, contra el govern de Felip IV, Tortosa va separar-se de la causa catalana i lluità a favor del rei.

Però va ésser verament el poble de Tortosa el que va adoptar una tal actitud? No!! El poble de Tortosa va adoptar precisament l'actitud contrària. I va adoptar-la amb tanta decisió i tanta energia, que va ocupar, pels seus actes enèrgics, un dels més assenyalats llocs en la justa revolta catalana d'aquell any. Allò que va succeir és que les classes altes de la ciutat eren, com en altres poblacions, partidàries servils de la monarquia espanyola, i valent-se de llur poder, van realitzar una mena de contrarevolució.

Explicarem ací aquells fets, en servei de la veritat i com a reivindicació de la catalanitat de Tortosa.

El comte d'Olivares, primer ministre de Felip IV, en veure el caient que prenia el conflicte amb Catalunya, per ell provocat deliberadament, va fer astutes gestions per assegurar-se de la possessió de Tortosa en cas de guerra. A aquest objecte va enviar-hi alguns personatges encarregats de secundar els seus dissenys: el batlle general de Catalunya Lluís de Montsuar; Josep Garau (fill gran del jutge de la Reial Audiència Jeroni Garau, mort mesos després a Barcelona pels revoltats), el qual va ésser nomenat governador del castell de Tortosa, i el veedor general Pedro de Velasco. Tortosa era (i és) una bona porta militar per a endinsar-se a Catalunya. Amb intencions fàcils d'endevinar, hom havia concentrat a la capital del Baix Ebre 1.500 soldats reials, que van ésser allotjats al castell, i que no s'estaven de dir que havien de conquerir la ciutat.

Montsuar va voler dur al castell alguns sacs de pólvora, tot dient que eren de farina, i va procurar introduir nombrosos mosquets en cases particulars. El poble tortosí, que era fidel a la causa patriòtica, va comprendre que es tractava de preparatius dels reialistes per apoderar-se de la ciutat, i d'això vingué un gros motí soignant.

El dia 21 de juliol del 1640, les classes populars de Tortosa, imitant el que havien fet les de Barcelona setmanes abans, s'alçaven als crits de "Visca la terra!" i "Mòriquen los traidors!" Els amotinats van apoderar-se del castell, i donaren llibertat als soldats que hi havia, els quals procedien de l'elles forçoses fetes a Castella. Pedro de Velasco va ésser mort, i no ho foren Montsuar i Garau perquè van poder fugir. Les cases d'alguns tortosins adictes al partit reialista van ésser saquejades i cremades.

El cap principal del motí era Joan Rius, home que en aquell període turbulent va fer-se famós per la seva actitud.

Després d'aquesta victòria de la voluntat popular, els vencedors van ésser massa confiats. Les classes altes — noblesa, clerecia,

grossa burgesia —, conspiraven. El bisbe electe de Tortosa, fra Joan Baptista Campana (un italià) i el prior de la Seu tortosina, doctor Isern, eren a Madrid per tractar amb Olivares del lliurament de la ciutat. Els procuradors — o sigui els regidors — de Tortosa, que eren Francesc Forcadell, Francesc Reüll i Francesc Blanc, junt amb el sots-veguer Andreu Pinyana, es sumaren als conspiradors reialistes. El moviment de reacció va esclatar el dia 4 de setembre del 1640, a les 8 hores del matí, responant al senyal convingut del toc de campana i trompeta, i al crit de "Visca el rei!" El poble, desprevingut, no va poder

oposar als reialistes una resistència eficaç.

La repressió va ésser cruel. Els qui havien intervingut en el motí del 21 de juliol van ésser empresonats. En vint dies van ésser dictades quinze penes de mort. Joan Rius, que havia pogut lliurar-se de la repressió tortosina, va seguir combatent al costat dels patriotes. Al cap d'alguns mesos va caure presoner en una batuda entre la cavalleria catalana i les forces espanyoles. Condemnat a mort pels reialistes a Tarragona, va ésser executat. El nom de Joan Rius mereix el record i l'homenatge dels patriotes de tot Catalunya, i dels de Tortosa especialment.

Veiem, doncs, que el cas de Tortosa, l'any 1640, va ésser el d'una ciutat catalana que va posar-se al costat de Catalunya en perill, però que, per massa confiança, va ésser dominada per la "cinquena columna" d'aleshores.

Ara Tortosa es manté fidel a Catalunya i a la República. Mig enderrocada pels terribles bombardeigs, continua essent catalana i republicana. I si l'any 1640, Tortosa va servir a l'enemic per a passar l'Ebre, avui munta la guàrdia, segura i forta, a la vora esquerra del riu.

A. ROVIRA I VIRGILI

LA INCORPORACIO DE LA DONA ALS TREBALLS DEL CAMP HA POSAT UNA NOVA NOTA DE COLOR A LA BELLESA POLICROMA DEL PAISATGE CATALA

ANTICULTURA

EL RASTRE LLUMINOS DE KARL OSSIETZKI

El tràgic decés de l'escriptor alemany Karl Ossietzki, posa en evidència, una vegada més, el contrast entre la llum esclatant que ve de l'Orient, de la gran Pàtria dels treballadors del Món, i la tenebra en què es rebolca la desgraciada pàtria del malaguanyat intel·lectual paladí de la pau i de la democràcia.

Es colpida i a bastament eloqüent aquesta macabre desfilada de cadàvers gloriosos, davant dels ulls atòmics de la humanitat, que, contenint a penes la seva ira i la seva dolor, contempla i recompta els que van desfilar, nimbats d'una reconcentrat gest d'acusació imprès en llurs cossos torturats!... Gest d'acusació accentuat d'una manera més implacable en l'evocació descoratjadora d'aquells que veuen marcir la seva vigoria en l'esclavatge revoltant de les sordides masmorres, i dels que clamen la seva indignació a la seva vergonya en les hores llargues i cruels de l'exili!... Gest d'acusació terrible, immutuable, d'aquells que ja han avesat els seus ulls nòmics a mirar enlaira, amb l'espant i l'angoixa reflectits en les pupil·les desorbitades de tan descobrir hèlices criminals, i les orelles allargassades de copsar el zumzeig dels motors assassins!...

Es prou eloqüent aquest obsessiónt impuls sanguinari que mou els dos espuris cercabregues més deleteris del segle actual, encarnació del més estult obscurantisme, en la seva dèria d'enfonçar en la tenebra més espantosa, els pobles que la ignorància, la inconsciència o la perfídia lliuren a l'abast de les seves ungles ensangonades. Obsessió pertingent de la incultura, de la barbàrie més descorada, del primitivisme més canibalesc, la d'aquests megàloms en contuberni, de testes monstruosament buides, que no han sabut ni tenir l'audàcia de coronar-les amb cap tiara monumental i fantàstica, emulant els arrogants i decoratius emperadors de la Pèrsia bàrbara i decadent, perquè la seva obtusa mentalitat de barbaix només pot ésser sotragada pel color i la llargada de la camisa, aquesta vesta íntima que pessigolleja els seus malucs ondulants!...

Aquest odi a l'intel·lecte, a l'art, a la ciència, del Monstre feixista, ostentí camisa bruna o negra, feix o creu retorçada, té una justificació prou clara. No més vegetant en la més llasca insipiença, en la barbàrie més abjecta, els homes i els pobles poden ésser esclaus. Només en la incultura més degradant els

treballadors esdevenen mesells i, depauperats i neulits, poden endurar els antulls de qualsevol onagre eglatra i esquenadret que li abelleixi flagellar-los amb tota mena de damnatges. En la incultura, els pobles són menats a les guerres de conquesta, al carnatge, a la destrucció despietada; a la misèria, a la fam, a l'odi de races... I això és el sol més preat dels despotès!

Per això els alemanys no poden optar al Premi Nobel de la Pau.

Per això, com tants d'altres abans, Karl Ossietzki, l'intel·lectual paladí de la pau i de la democràcia, ha estat eliminat materialment.

Però el poble no oblidarà la desfilada patètica dels seus màrtirs. Els treballadors no són orbes i veuen el contrast esclatant entre la llum i la tenebra; comparen entre la cultura i la barbàrie. I a despit dels abominables crims amb què el Monstre vol espardir-los, no tremolen perquè saben, com ha dit amb frase recent i ben encertada el Gran Amic dels Treballadors del Món, que: «aliada a la classe obrera del País del Soviets, la classe obrera dels països capitalistes és invencible». Perquè no es tanca un poble dintre el brau de Falaris, sense

que els seus gemecs commoguin el món!

Els pobles sofreixen, no moren! S'aixequen de sobte, com l'ombra de Samuel, al conjur de la Pitonisa d'Endor, i ensenyen llurs carns llatzerades, llurs llagues purulentes: es la delació de les seves sofrenes. En el paroxisme de la seva dolor, llancen l'esgarip formidable; la colera els retorna la veu, com l'espant desfermà la llengua al fill de Cresus, i fan llavors la lligubre delació dels seus martiris!... I en el traït unisonant, els seus llavis pronuncien el dicteri definitiu:

El Monstre serà vençut!

La marea de la colera popular pujarà ofegant-ho tot. En retirar-se no deixarà res dempeus; la desolació omplirà l'estuari!... La ruada de les grans venjances és fecunda, com les ones turbulentes del Nil.

El lluminós glavi justicier s'alçarà, ineluctable!

La Humanitat, per viure en pau exigeix un doble tiranicidi!

La Justícia dels pobles és absoluta; i allò absolut és inexorable!...

L. NAVARRO I ROYO

Maig del 1938.

Amb motiu de la declaració oficial del Govern de la República, aquí i arreu d'Europa s'ha posat a l'ordre del dia el problema religiós de l'Espanya que lluita. Els països totalitaris com els països democràtics que directament o indirectament estan interessats en els nostres afers, tracten de justificar llur actitud en un sentit advers o favorable, davant de la conducta de l'autoritat i de les masses referent a la llibertat de consciència.

Seria ingènua i contraproduent la conducta d'aquell que negués la realitat d'aïtall problema. Raons d'ordre especulatiu i raons d'ordre pràctic aconsellen l'estudi seriós d'una qüestió que ha dividit i segueix dividint les opinions dels homes en el si de les col·lectivitats nacionals. L'equivoc està en els mètodes que determinen les simpaties en un o altre sentit. Una mateixa postura pot esdevenir justa o injusta segons siguin les finalitats que es proposa aquell que l'adapta o propaga.

Des del començament de la guerra els facciosos han associat al seu suposat ideari la defensa del catolicisme. No han estat, per cert, gaire afortunats en la seva pretensió, que no ha convingut els fidels ni per les seves prediques ni per les seves accions. Hom es resisteix a creure en la bona fe d'unes organitzacions anomenades defensors de l'ordre i de l'autoritat, i que sota la seva direcció o amb el seu assentiment han comès els crims més abominables en la persona dels liberals i dels democràtics o dels simples simpatitzants amb aquesta ideologia.

No és pas aquest el comí que assenyalen la caritat i l'amor al próisme, segons deia la lletra del vell catecisme de l'Església. La veritable catolicitat també té el feixisme davant seu; les doctrines netament cristianes se'n separen encara més; la religiositat autèntica s'hi oposa totalment, perquè es filla d'un sentiment interior i personal sobre el destí final de l'home i per tant és incompatible amb la coacció que en tots els ordres volen exercir els sistemes totalitaris. La fe racional no pot estar renyida amb la llibertat, sinó que té la seva expressió més adequada en la tolerància religiosa.

S'ha parlat sovint d'un canvi d'actitud del Vaticà en relació amb l'Espanya republicana. La característica de la política papal en les guerres modernes ha estat plena de vaguetats i de confusionismes. La guerra europea dividí els catòlics i la guerra actual els ha separats encara més. Es amb dolor que els fidels escolten la veu del pontífex romà. Altres d'ells s'aparten de la seva jurisdicció. Han sentit dir que la veritat és una i que res no poden en contra d'ella ni els fets consumats ni les persecucions més odioses. Que ningú no està obligat a obeir les lleis injustes. Que és precis sotmetre's als poders legalment constituïts. I aquestes i altres ensenyances havien captivat la seva voluntat d'home culte i respectuós amb les idees alienes.

La defensa d'un catolicisme que desconeix aquella idealitat no poden pretendre-la més que els enemics d'una República que proclama la llibertat i que odia la guerra.

I si els seus defensors pequen de confusionisme, és perquè els seus dubtes són fruit de la neutralitat, signe d'un afèbliment de les conviccions i de les creences. Davant de la realitat, el bé és el bé i la veritat és la veritat, i qui no està amb el bé i la veritat està en contra d'ells.

Heus ací quina ha estat l'eficàcia d'aquesta actitud en els diferents països enfrontats avui per una crisi de la concepció de l'Estat. Alemanya, Itàlia per un costat; França i Anglaterra per l'altra, i Espanya, eix de la discussió dividida en les dues parts que uns i altres representen. Mentre que en els països democràtics la religió no és motiu de separació o discòrdia, en les nacions feixistes, és vexada i oprimida per un autoritarisme que sota la capa de protegir-la la posa al servei de la seva política estatal més absoluta.

Cap resultat favorable no pot sortir de l'actual contesa religiosa. No és per motius espirituals que va esclatar i ha continuat la guerra; cap mètode de sacrifici no ha pogut desvetllar l'ànima dels combatents. Es en sentit materialista que ells interpreten els deures i els drets de l'home i és la força la que en definitiva resol tots els antagonismes. Tot això implica una crisi de la sensibilitat religiosa i és el feixisme el que l'ha provocada i no un Estat que vol regir la cosa pública amb un respecte a totes les idees noblement professades.

J. SERRA HUNTER

LA VEU D'ESPANYA A LA SOCIETAT DE NACIONS

A la recent reunió del Consell de la Societat de Nacions, la veu d'Espanya ha resonat potentment. El Ministre d'Afers Estrangers del Govern de la República, Alvarez del Vayo, ha exposat una vegada més el fet de la guerra que sostenim contra els traïdors i els invasors i ha posat de manifest la gran injustícia que les velles democràcies cometien contra la legalitat espanyola i contra la causa de la pau i la democràcia. Alvarez del Vayo, ha llançat un clam, gens planyívol, fonamentat en la raó i amarat d'aquella vigoria que dona el saber que es defensa la civilització mundial. I la veu d'Alvarez del Vayo, encara, posseïa la immensa força de reflectir el sentiment unànime de tots els ciutadans dels pobles hispànics. Les paraules del representant espanyol eren les de tots els fills dignes d'aquestes terres banyades de sang i ombrejades pels crims inaudits dels qui s'han aixecat contra la legalitat i d'aquells altres que tenen la barba com a mitjà per a portar endavant l'ur programat. El ressò de la veu ha fet trontollar el paisatge glacial de Ginebra i ha commogut tot el món sencer.

Alvarez del Vayo ha exposat al Consell de la Societat de Nacions el sentiment actual de tot el poble espanyol. El resultat obtingut ha estat ni més ni menys el que es preveia.

Espanya es troba envaïda per dos Estats estrangers, un d'ells membre de la Societat de Nacions fins ara fa poc; damunt el sol hispànic es desenvolupa una guerra internacional, clandestina al començament i manifesta avui. L'únic dret aplicable al cas és el "Covenant" de la Societat de Nacions.

A proposta de França i d'Anglaterra, el dret fou suspès per a crear una situació especial, coneguda per "política de no intervenció", que consisteix a no permetre que el dret s'apliqui i a prescindir àdhuc dels convenis comercials entre Espanya i els restants països. L'anomalia s'establí amb bona fe i amb la finalitat d'evitar que la guerra espanyola s'estengués i que les potències estrangeres intervinguessin en la contesa. Si el propòsit s'hagués aconseguit, la irregularitat de la suspensió del dret no hauria pas disminuït, però els paladins de la no intervenció haurien pogut presentar al seu favor un acte a profit de la pau. Lluny d'això, el perill d'una conflagració mundial és avui molt més dens i Itàlia i Alemanya han anat intervenint en la guerra d'Espanya cada dia amb més intensitat, fins a l'extrem de tenir a les terres hispàniques, especialment Itàlia, la majoria dels elements bèl·lics de què pràcticament disposen; mentre es celebraven conversacions i els invasors prometien solemnement que no serien enviats a Espanya més homes ni més material, aquells mateixos Estats invasors trametien tot allò que creien que era necessari per a guanyar la guerra. Els dirigents de la política de no intervenció ho saben, veuen de manera ben clara que la paraula i els compromisos dels feixistes són lletra morta i estan assabentats sobre la marxa de l'ajut concedit pels Estats totalitaris als insurgents espanyols. Això, no obstant, el dret internacional segueix en suspens i es manté la situació anòmala; l'estat de coses ha adquirit tal volum que es pot considerar ja una burla al dret internacional i a la justícia i un desig que, mentre el Govern de la República es vegi impossibilitat de poder adquirir el que li cal i de complimentar els tractats comercials, Ità-

lia i Alemanya completin llur obra d'invasió per a la conquesta d'Espanya. La bona fe inicial, ha desaparegut; no es pot interpretar d'altra manera. A la presidència del Consell de Ministres britànic hi ha Mr. Neville Chamberlain, assistit per Lord Halifax. França, cloent els ulls davant la realitat i no volent-se adonar que la invasió total d'Espanya significaria de seguida la invasió de França, es troba lligada de peus i mans.

Alvarez del Vayo, en nom del Govern de la República, en nom de tot Espanya, ha

ALVAREZ DEL VAYO

posat en evidència tots aquests fets i llur moral; ha remarcat l'enorme perill que significa per a la pau i la tranquil·litat del món la persistència d'aquesta política, deguda a la por per part d'alguns i a uns sentiments feixistes per part d'altres. Ha advertit també que Espanya posseeix immenses reserves de possibilitats, algunes d'elles totalment inèdites, que poden ésser decisives en el terreny internacional i en els camps de batalla. Quan digué: "Els que basen llur política exterior en una hecatombe propera del poble espanyol, són cridats a sofrir la mateixa decepció que aquells que cregueren fer coincidir la signatura de cert acord de tipus realista amb la "realitat" de l'entrada de les divisions italianes a Barcelona", Alvarez del Vayo va fer una síntesi precisa i perfecta de la situació internacional de la guerra d'Espanya.

El Ministre d'Afers Estrangers del Govern de la República parlà clar i de forma contundent.

El representant espanyol només demanà dues coses, ben lògiques i modestes: la creació d'una comissió d'enquesta que investigués la veracitat de les seves paraules; i que la política de no intervenció cessés, majorment després de la resolució presentada per la Societat de Nacions fa uns set mesos, en la qual es deia que si les gestions que en aquells instants es celebraven no tinguessin èxit, caldria canviar de política.

Lord Halifax, en nom del Gabinet anglès, acusà el cop produït per la justa crítica d'Alvarez del Vayo i, de seguida, con-

firmà amb les seves paraules la intenció que guia el Govern del qual forma part.

El resultat va ésser que tot continuaria igual. Però a Ginebra hi ha hagut alguna cosa més que uns discursos.

Lord Halifax va fer una hàbil maniobra perquè la resolució presentada per Espanya fos votada per sorpresa, sense que els representants tinguessin temps de consultar llurs Governos. Lord Halifax sabia que si la resolució s'hagués votat de forma regular, el Govern anglès hauria estat rotundament, sorollosament derrotat; la majoria dels països representats al Consell haurien votat la fi de la política dita de no intervenció. Així i tot, no obstant atribuir-se el Govern anglès el paper de guia del món, malgrat d'haver-se convertit la Societat de Nacions en un clos britànic, la política exterior del Regne Unit obtingué, només, el seu propi vot, el de França i el de dos pobles feixistes, Polònia i Romania; altrament, un dels seus "dominions", Nova Zelanda, palesà una franca contraposició al comportament oficial de la metròpoli.

Les repercussions del discurs d'Alvarez del Vayo, per altra banda, marcan ben aviat, també, un èxit enorme. Les seves paraules animaran la gran agitació que hi ha arreu a favor de l'Espanya republicana. I el que els representants d'Anglaterra i de França no han volgut que fes la Societat de Nacions, ho faran les masses populars del món sencer.

J. ROURE-TORENT

*Aquest número
ha passat per
la censura*

ELS VENCEDORS D'AHIR MORIRAN

I

Enderrocs que sostenen un anyell podrit
Els arbres als penjats donen color frescor
Els diamants del dia poleixen la sang dura

II

Ells no somnien pas a curullar llur tomba
En anar vers el fang

III

Només el foc prospera en la terra dels amos

IV

Un rostre amarg
Llet blava negra mel
Confitat en la febre
De misèria glaçat
Un rostre sens vergonya
Una faç assetjada
Obrint uns grans ulls
Vivents com un poble

V

Només el foc prospera en els ulls malaurats

VI

Que pensaran de bell antuvi a fer basarda
A fer perdre per tal de tenir el cor calent

VII

Però els nostres desigs de nit són menys punyents
Germans que l'estel roig
Qui guanya malgrat tot terreny sobre l'horror.

Paul ELUART

14 abril 1938

Trad. PERE QUART

POLITICA INTERNACIONAL

EL CONSELL PERPLEX

De totes les arts humanes, la més difícil és la de la ficció i la de la farsa. En el món internacional, la simulació i la convenció són pràctiques corrents i més o menys reeixides. Ve un moment, però, que la gent es pregunta: De què serveix això? Què hi guanyem tots plegats en enganyar-nos, si tots coneixem el secret i ja l'engany no és possible?

Ens cal parlar del darrer Consell de la Societat de les Nacions. Aquest Consell ha celebrat cent reunions en les quals, a través de dificultats i d'una sensació d'impostibilitat, dominava l'esperit de col·laboració útil i la certesa de prestar un servei. La sessió 101 marca un tombant en la ruta, no una virada que podria ésser reacció eficaç, sinó una decadència, una degradació, un enfonsament. La Societat de les Nacions està en derrota, està en liquidació. Planeyem-nos-en, car ella representava una aspiració, un esforç, que no arribà mai a realització, però que mantenia una esperança. En la composició diversa i encontrada del món ètnic i el món polític, l'organisme internacional podia ésser un instrument de coordinació i d'harmonia. Podia donar caràcter de generalitat a les lleis i beneficis socials. Podia evitar, o almenys ajornar, conflictes armats. Però es neces-

sitava un mínim de bona fe i de decòrum. Sense aquest mínim, sense un mínim sentiment de la pròpia estimació, no hi ha tasca possible. I per bé que aquesta qualitat no és mai de sobres, la seva absència no és tan sensible en els membres petits i poc influents com ho és en les grans potències que per llur força material i per llur representació moral tenen un pes decisiu en la balança de la història contemporània.

Un dia fou Laval qui va comprometre el prestigi de la Societat de les Nacions quan l'agressió italiana contra Abissínia havia commogut totes les nacions d'Europa. Avui han estat Chamberlain i Halifax, més matusers i menys dúctils, els que han deixat l'organisme ginebrí en absoluta paral·lisi. L'espectre d'Abissínia rondarà sempre més per aquelles sales fredes de l'edifici gegantí que dona a la silenciosa Ginebra l'aspecte d'un pantó construït amb les modernes regles de la higiene. La figura del Negus, digna i serena, ha ennoblit l'aire glacial i li ha portat una alenada dels tròpics que no ha aconseguit entebiar-lo. Quan ell hagué parlat, quan la seva requisitòria justa i clara fou esvanida, a Ginebra no quedaven res més que fantasmes. Una veu "realista", la de Lord Halifax, deia que l'únic mitjà per a discutir la posició italiana a Etiòpia era la guerra i que cap persona raonable no podia proposar aquesta solució a cap país. I afegia: "Quan dos ideals es troben en conflicte, d'un costat l'ideal de devoció intransigent, però impracticable, i de l'altre costat l'ideal d'una victòria pràctica per la pau, jo no puc dubtar que el nostre lloc és allà on hi ha la pau."

Resulta que la guerra només poden fer-la els agressors. En "realista", l'agressor té sempre raó, perquè ell es prepara, ataca, i quan la víctima reclama els legítims mitjans de defensa, se li diu que la pau prohibeix que se li presti auxili. Aleshores es reconeix el fet consumat i la història continua. El com serà que amb bona voluntat no es trobi un acomodatament que faci possible d'entendre's amb l'agressor? No tot són Abissínies en el món i els agressors ho saben, però ells saben també que trobant la via expedita, podran arribar molt lluny.

Cap resolució ni votació no fou necessària per a liquidar el tristíssim afer etiòpic. Unes paraules finals del president Munter, un silenci sepulcral, i el rei de reis Haile Selassie, restà acomiadat de la malenconiosa assemblea on tothom tenia la sensació de la innocuïtat i del desastre, tal dia com el 12 de maig del 1938. No fou tan fàcil liquidar l'afer d'Espanya, que s'acosta més a les entranyes de les futures víctimes i on tothom sap que hi ha un poble irreductible que triomfarà de la mort; un poble que accepta la guerra, quan li fan la guerra i que estima la pau quan la pot gaudir amb dignitat; un poble d'una joventut exultant que parlava per boca d'un ministre autèntic, sense eufemismes ni planys, i que parlava de "realitats" tan vives i tangibles com totes les que puguin haver descobert Chamberlain i Lord Halifax.

Una votació apressada per a sortir del pas, i quina votació! Dels quinze membres del Consell de la Societat de les Nacions, Espanya i la U. R. S. S., voten el projecte de resolució del ministre espanyol; Gran Bretanya, França, Polònia i Romania, voten en contra; Xina, Ecuador, Iran, Perú, Suècia, Letònia, Nova Zelanda, Bèlgica i Bolívia, s'abstenen. Pràcticament són onze vots contra quatre. A remarcar que ni Nova Zelanda ni Iran han estat arrossegats per la Gran Bretanya; que Bèlgica, malgrat les tendències del seu ministre d'Afers estrangers, avui President del Consell, Spaak, tampoc no ha votat contra Espanya; i que les nacions sudamericanes, tan treballades pels agents feixistes, no han volgut donar un pas en fals. En realitat pot dir-se que Espanya surt triomfant de Ginebra. És evident que la força de la República és encara, a pesar de tot, una "realitat".

Després de la votació sobre Espanya, vingué la resolució sobre Xina. Dies 13 i 14 de maig, respectivament. Xina i la U. R. S. S. s'abstenen. Polònia no vota la primera part de la resolució, de la qual només val la pena d'extreure aquest paràgraf sentimental que acompanya el platonisme de les recomanacions: "...expressa la seva simpatia a la Xina en la seva lluita heroica per la seva independència i la seva integritat territorial amenaçada per la invasió japonesa i es condol dels sofriments que reporta al poble xinès." La segona part de la resolució es limita a condemnar la utilització de gasos tòxics com a mitjà de guerra.

També ací hi ha una subtil constatació de la "realitat". Xina és i serà. Xina envaïda, llagada, martiritzada sense justificació possible, impressiona els membres de la Societat de les Nacions com a cosa no totalment negligible i motiva una resolució i un acord. Però Xina, com Espanya, interessa les grans potències pel pes específic que porta a la balança i perquè, fora de la comunitat de pobles, també és defensa. Els morts passen, sense pena ni glòria, per l'escenari de Ginebra. Un membre de la Societat que tenia un lloc de privilegi i que havia estat objecte de tractament especial per part de l'organisme internacional ha desaparegut del mapa des de la darrera reunió del Consell i ningú no s'ha aventurat a resar-li una absolta. I era la Societat de les Nacions la que garantia la seva independència, la que en altres èpoques havia simulat un gran interès a infondre-li vitalitat, la que havia registrat els seus tractats i pactes com a nació sobirana. Àustria ha mort i ni una lamentació evanescent ha pogut exhalar aquest cos exànim que és avui l'organisme ginebrí. Reposi en pau. Si altra lliçó no tinguéssim, aquesta bastaria a fer-nos forts en la lluita. No volem la pau a tota costa. Volem la vida, costi el que costi, i la tindrem. A nosaltres, ni la Societat de les Nacions, ni ningú, no podrà ignorar-nos, ni oblidar-nos fàcilment. Dubtaran d'aquesta "realitat" Chamberlain i Lord Halifax?

M. SERRA I MORET

PANORAMA DE LA SETMANA

HA ARRIBAT L'HORA DE JUGAR FORT!

Després de la nobilíssima crida d'Alvarez del Vayo a la Societat de Nacions i del resultat de la votació de la proposició espanyola, l'organisme ginebrí ha entrat en un període de franca liquidació. Podrà subsistir, de manera nominal, la Societat de Nacions; però és evident que la seva influència en els afers d'Europa resta limitada a una simple i ineficaç mitjaneria buida de tot contingut coercitiu i decisiu.

Per altra banda, França i Anglaterra — no és oportú ni interessa saber a qui correspon la responsabilitat — han fet un trist paper en posar-se, encara que d'una manera tàcita, al costat dels Estats agressors. No existeix cap raó humana, i molt menys lògica, que justifiqui l'abstenció de les dues democràcies, molt més encara quan la U. R. S. S. es posa obertament al costat de la raó i de la justícia; al costat de l'Espanya republicana.

No cal, doncs, fer-se massa il·lusions sobre possibles reaccions oficials, pel que fa referència a França i Anglaterra. El que sí pot donar-se com un fet és la repulsa de les masses obreres anglo-franceses a l'actitud deploable de llurs respectius governs.

Espanya ha aconseguit que el debat sobre la nostra guerra obrís els ulls a la realitat, a molts que restaven allunyats de la nostra tràgica realitat. Si bé això no significa gran cosa en el present immediat, té una gran importància per al dia de demà. De totes maneres, el fracàs manifest de lord Halifax ha posat en situació difícil el propi Chamberlain. Tot fa preveure que la crisi es plantejarà — si no

s'ha plantejat ja en veure la llum aquest comentari — en un termini molt breu.

¿Què pot esperar-se, però, d'una crisi plantejada sota la desgraciada influència d'un fracàs internacional i després de l'actitud de gallardia i de noblesa adoptada per Mèxic? És molt possible que Chamberlain tracti de practicar una maniobra subterrània per a sortir airosoament del caos al qual l'ha precipitat la seva política exterior. Però davant d'aquesta possibilitat hi ha la decidida voluntat dels laboristes, disposats, segons sembla, a donar un tomb marcadament visible a la política anglesa.

Es de creure que la posició justa en què s'ha situat Mèxic obligarà el poble anglès a mesurar tots els inconvenients que planteja una actuació tímida i poruga, el principal dels quals és l'amenaça a la pau, molt més accentuada ara que abans de la reunió del Consell de la Societat de Nacions.

França, per la seva banda, ha errat el camí. Anglaterra l'ha empenya vers un pendís que posa en situació difícil la seguretat de la veïna república. Cal no oblidar que l'amenaça a la pau i a la seguretat de França ve del feixisme. Hitler i Mussolini són els coejadors de les colònies franceses. Malgrat les iniciades i ja interrompudes negociacions franco-italianes, no s'aconseguirà res que assegurï la integritat territorial de França. Mussolini i Hitler ja s'han posat d'acord sobre les possibles i immediates operacions a Europa i és de creure que el fet que el Duce hagi deixat el camp lliure a Alemanya per a emprar-se a fons da-

munt el territori txec va acompanyat d'altres concessions o fermances que no tenen res a veure amb Txecoslovàquia, convertida ja en víctima propiciatòria del Führer.

Si hi ha error en la signatura del pacte anglo-italià, no seria menor el que provindria de la signatura de l'acord franco-italià. Del discurs de Mussolini, pronunciat a Gènova, se'n desprèn, de manera ben palmària, aquesta realitat. Invocar una pau armada significa tant com anunciar la guerra. I això és el que ha fet el dictador italià quan encara el seu acord amb França no és més que una fluctuació esperançadora. Esperançadora, naturalment, per als qui no tenen el propòsit de donar compliment als acords, tant si han estat signats amb França com si ho han estat amb Anglaterra.

Per tal d'assegurar la pau europea només hi ha un camí recte: l'adopció per la U. R. S. S. Contra les provocacions hi ha la serena responsabilitat de les democràcies; però cal que els països democràtics no es situïn en una posició de reserva, sinó que plantin cara als Estats totalitaris — als Estats agressors —, amb la convicció de mantenir-se fermes a l'hora de la veritat.

A través de les sessions de la Societat de Nacions s'ha posat en clar aquesta realitat: només els qui tinguin prou pit per a imposar-se sortiran victoriosos del feixisme. O, si no, ací hi ha, ben patent, l'exemple heroic de l'Espanya republicana.

Manuel VALLDEPERES

SILUETES D'ALTRES DIES

EL DOCTOR LETAMENDI, BARCELONI I HUMORISTA DESBORDANT I INESGOTABLE

(1828-1897)

Don Josep de Letamendi de Manjarrés era allò que se'n diu un temperament original. Presentava noble prestància. Mirada filiberquijadora. Delatava el seu esperit profund i agut. Letamendi, barceloní, nat en el número 4 del carrer de Montjuïc de Sant Pere, el dia 11 de març del 1828, traspassà a Madrid, el juliol del 1897. L'admiraven i li tenien por. El seu bon instint rebel anava contra tot el que signifiqués estancament. Letamendi és propietari de les següents frases: "Espanya és un Parnàs en llibertat." O bé, aquella altra: "Són molts qui creuen imitar l'estil de Víctor Hugo, però, en realitat, tan sols imiten el dels seus traductors." Altre pensament letamendí que hom no deixarà per perdre: "Signes infal·libles del gust groller i incult: cridar, fer bacaines en el Liceu i mojar Zorrilla de piano de maneta." Marca la seva ironia, haver escrit en l'àlbum d'una dama: "En àlbum tancat no hi entren mosques."

Quan jo era noi, vaig conèixer el doctor Letamendi, padri de la meua mare. Regiro en la fondalada de la memòria. El recordo un cap al tard d'octubre (1888), en el pis principal de la casa número 4 del carrer de la Canuda. (Damunt on hi ha avui l'"Oasi".) En aquell pis que us dic, hi vivia així com visitava, el cèlebre cirurgià doctor Salvador Cardenal. Al qual encara no s'ha posat el nom a cap carrer de Barcelona. I el doctor Cardenal, en la seva qualitat d'operador, gaudia de renom universal!

El cap al tard al qual em refereixo, el doctor Cardenal es trobava en el menjador de casa seva. (Els belcons de la que fou habitació de la casa del famós cirurgià cauen, avui, damunt del petit pati de l'"Ateneu Barcelonès".) Cardenal es veia encerclat pel doctor Letamendi, el crític Josep Ixart i Moragas, per un rus famosíssim que es deia Gaspar Sentinyon, primer traductor a Espanya de Dostoïevsky, Nietzsche, Tourgueneff, Ibsen, Björnson, Strindberg, traduccions que editava i publicava "Espania Moderna".

Aquesta reunió coincidia amb l'any de l'Exposició Universal. Ara es compliran els cinquanta anys. Ultra les personalitats científiques intel·lectuals esmentades s'hi trobaven els dramaturgs Josep Echegaray —autor de "El Gran Galeoto"—, en Josep Feliu i Codina—que encara no havia escrit "La Dolores"—, el meu oncle, Gonçal Moragas Barret, internacionalitzat enginyer i geòleg, autor de "Gènesi de les roques"; el meu pare, així com el que m'era padri, el cèlebre actor romàntic Rafael Calvo.

El doctor Letamendi era enciclopèdic. Amb esmerada facilitat passà de la Patologia a la pintura i de les divertides "penyes", en les que el seu enginy arribava a compondre una "Gran Misa de Rèquiem" per a solistes, cors i orquestra, que fou cantada al Monestir d'El Escorial, i en la partitura de la qual, zig-zag d'encerts i defectes, el temperament fogós i arrebatat sorpren en el "Dies irae". Quan jo vaig veure, per primera vegada, Letamendi, feia un mes que s'havia interpretat a El Escorial.

A Letamendi li varen ésser ofertes innumbrables presidències científiques i literàries. Presidència, en el curs del 1869-70, l'"Ateneo Catalán" (avui, Ateneu Barcelonès). En el seu discurs inaugural, enaltí les figures que havien honorat personalment la docta casa. Letamendi va referir-se elogiosament als poetes Zorrilla i Mistral, així com al gran actor tràgic Rossi. Però, dos anys abans, i en aquell mateix "Ateneo Catalán", Letamendi, en parlar de "La naturaleza y el origen del hombre", aventurà l'ariscada definició que "la vida era una equació entre l'energia individual i el Cosmos". Definició per cert rebatida en la seva conferència "Divagaciones acerca de la Cultura", qualificant-la d'escamoteig i prestidigitació, per Pius Baroja, que diu: "Esta ecuación de Letamendi vale tanto como si alguien nos definiera al hombre diciendo que es el producto de su cuerpo y de su traje."

En els Jocs Florals (1872), la veu càlida i vibrant de Letamendi es va deixar sentir des de la presidència de la festa. De l'estudi de les matemàtiques va anar a parar a escriure sonets, i dels cèlebres mapes anatómics a aprendre el violí, que estudiava mentre el callista li arranjava els peus, i a presentar-se en un barril·laire ball d'"El Gavilán" disfressat de cadàver de la sala de dissecció, amb tots els múscles dibuixats i colorejats damunt del seu cos i portant amb les mans la seva pròpia testa decapitada.

Home complex, multifforme i paradoxal. Devorat per tota mena d'inquietuds científiques, artístiques i intel·lectuals. Tipus integral barceloní, que duia llarga capa i barret de copa, amo d'un gos que en fervent tributació wagneriana batejà "Kurwenald", símbol de la fidelitat. I amb aquell Terranova, al braç un fusell "Remington" amb baioneta calada, va fer acte de presència en l'andana de l'estació del Nord, un matí de diumenge d'octubre, en reunir-se amb els companys que l'havien invitat per a concórrer a una cacera de llebres, que tindria lloc en un bosc de Sabadell.

Barreja de saviesa i humorisme, aquest doctor Letamendi, del qual cal recordar i fixar en la memòria que fou el primer que

a Espanya va escriure sobre el wagnerisme. Més exactament: Letamendi prologà "Ricardo Wagner" del precursor Joaquim Mar-sillac.

Així era, Letamendi. Esperit docte, pràcticament dotat d'imaginació festiva i desbordada. En l'època que figurava com a catedràtic de la Facultat de Medicina (1857), deia a tothom que el volgués escoltar que "a l'Hospital de Barcelona es mastegava el "caldo" i es podia beure la pols". Prou es desprèn que en aquells anys la higiene dels nostres hospitals es tutejava amb la d'un aduar africà.

Les anècdotes de Letamendi, com les seves facècies, emplenarien columnes i pàgines senceres. Abordava tota mena de problemes i els tractava seriosament. Quan considerava que no presentaven caràcter problemàtic, aleshores els esclafava amb una sortida de to o amb sorollosa humorada.

Una matinada, avisaren el doctor Letamendi per a visitar una malalta. Tot just feia mitja hora que el metge barceloní es ficava al llit, però allò que en diuen el deure professional, l'obligà a deixar l'escalforeta dels llençols i flassades. I cap a veure la malalta. Cal advertir que Letamendi no era precisament el metge de capçalera de la pacient. Cosa que no ignorava el marit de l'allitada, que per cert posseïa un caràcter intractable.

Letamendi examinava la malalta inútilment, tractant d'interrogar-la. Aquesta, quan no es tancava en absolut mutisme, responia a les preguntes que li dirigien amb uns monosíl·labs que recordaven els grinyols de garrins i xinxonets.

—El diàleg entaulat venia a ésser una cosa semblant: —"Potser li fa mal el cap?" Resposta: un grinyol. "Els ronyons?" Un esbufec. "Qui sap si l'estómac?" Una mala carada. "El ventrell?... La budellada?... Les ungles?... Els ulls de poll?... Els pèls?" Respostes: mala cara, morros i xisclets.

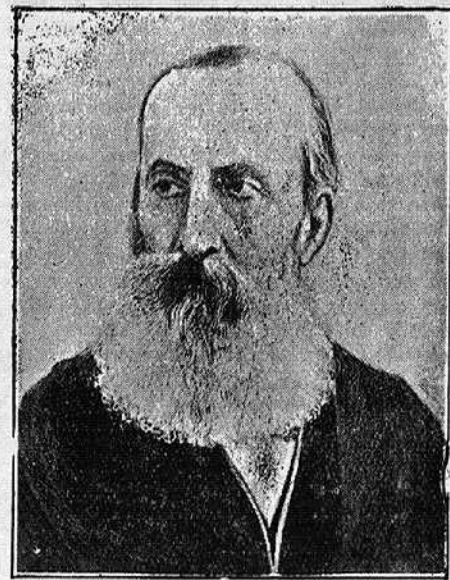
Allunyant-se de l'allitada, Letamendi va passar al despatx de la casa. No es va atrevir a receptor. I donà per enllistada definitivament la visita. L'amo del pis, o sigui el marit d'aquella mena de bestia que jeia al llit, amb timidesa va preguntar al Doctor a quan pujaven els honoraris, per tal com no essent Letamendi el metge de capçalera volia saldar la visita a l'acte. Letamendi, amb posat seriós, respongué que se'n feien cent pessetes. El marit de la fúria allitada trobà excessius els honoraris.

—La veritat, — anava planyent-se el pobre home —, prou sé quina eminència visita la meua muller, així com em trobo prou assabentat de qui és el Doctor Letamendi... Però, he de ésser-li franc... Trobo que per una visita cent pessetes són molts diners..."

Letamendi no el deixà acabar. Li digué: —"Miri, jo com a metge, tan sols cobro deu pessetes. Però en qualitat de veterinari — i jutgi vostè mateix, que és el marit, les males carades, xiscles i grinyols —

des —, no puc cobrar menys de vint duros. O res. I bona nit tinguin i records a la seva senyora, a la qual de tot cor desitjo que la ferrin." Enfonsant-se el cap i embolicant-se amb la capa, se'n tornà a casa seva a ficar-se al llit, tot barinant que l'única cosa semblant a l'infinit és la bestia humana.

1897. Madrid. — Letamendi afronta la mort amb serenitat. Horriblement sofria

EL DOCTOR LETAMENDI

dies i mesos. Una terrible tarda de març — va morir en el mes de juliol —, va tenir lloc una consulta. El doctor Cortezo, íntim de l'agregat, reunit amb altres metges en una cambra veïna al dormitori. Letamendi escolta, provant d'arreglar els mots dels galens.

Una de les veus li arriba clarament. I és la de Cortezo. Aquest profereix: —"No hay que desesperar... Pepe es fuerte... A pesar de lo malo que está el día, fiamos en que vamos de cara al buen tiempo y, sobre todo, no echemos en olvido lo de "marzo ventoso y abril lluvioso"..."

En sentir el meteorològic refrà, Letamendi estira el cordó de la campaneta. Amb daler corren prop de l'allitada els metges, temint sobrevinuda una crisi. Letamendi, pensament, veu feble, diu: —"Marzo ventoso y abril lluvioso, sacan a mayo más feo que un oso."

Dues hores abans d'entrar en l'agonia va donar ferma prova d'humorisme. Prou se'n donava compte que se'n anava, però ell, sempre serè, consolava les dones de la seva família, que somiquejant el voltaven.

La veu de Letamendi, prosseguia dient: —"Nebodeta, no ploris... Dona, no t'afligeixis... Calma... Serenitat... Resignació... Fixeu-vos en mi, que sóc l'interessat i no m'apuro..."

Rafael MORAGAS

MERIDIANS

S. D. N.

Emerson ha escrit: "L'esperit construeix la seva casa, després la casa reclus l'esperit". A vegades — afegim nosaltres — fins i tot l'ofega. Penseu, s. u. p., en la darrera sessió de la Societat de les Nacions.

CARTA D'UN AMIC (fragment)

"No fa gaires dies he arribat al front. Tu saps que jo era home de caràcter feble, home d'angoixes i fantasmes. A vegades, com els antics, m'havia proposat llegir la meua vida en els estels. Ací, en esguardar-los, hi trobo, tant com, abans, la meua inquietud, el meu repòs, ara.

No témer la mort perquè un no estima la vida: posició escèptica, suïcida. Estimar la vida i no témer la mort: aquesta és la serena actitud de l'home que lluita, com jo lluito, a les trinxeres. Podria dir — estrafant la resposta d'Aristòtil — que som acoblats ací un sol cor amb molts cossos. Em pregunto: —¿D'on em ve el coratge, d'on el sentit tan profund de l'amistat, d'on l'esperit de sacrifici que em manté gairebé joïós al meu llac? T'ho diré simplement: —Del meu irreducible amor a la llibertat."

LLIBRES

Tinc tres llibres damunt la meua taula. Tres autors amics: poeta l'un, assagista l'altre, i el tercer, crític d'art. Sortosament per a Catalunya, les preteses i impacients derogacions d'allò que és políticament consagrat en nombre de clàusules legislatives, no desfaran mai — si es realitzés la hipòtesi — aquesta raó indestructible de la nostra personalitat que és el Verb en les seves més pures resonàncies, el Pensament en les se-

ves manifestacions més autòctones, l'Art en el que té de més específicament racial.

Versions de l'anglès. — Per a reeixir, Maria Manent cal que sigui només fidel a la seva tradició que culminava l'any 1928 amb la publicació d'un dels llibres més fins de la lírica catalana: "L'aire daurat" (interpretacions zineses). "Versions de l'anglès": heus ací un desdoblament d'aquest llibre que acabem de citar, exemple per a molts traductors si no inconscients insegurs, massa poc poetes ells mateixos per a realitzar aquesta prodigiosa labor de taumaturgs i de (encara que el mot suscití imatges vulgars) prestidigitador. El fragment de "Poema del vell mariner", de Coleridge, que ens dona Manent, és, n'estem convençuts, una de les més perfectes traduccions catalanes. Irresistible la temptació de transcriure els quatre primers versos:

Van arribar la neu, la boira;
quin fred, pel mar desert!
Més alt que el pal, el gel flotava,
com les maragdes, verd.

No volem citar cap més nom a risc de citar-los tots, però encara: "El Llebrer del Cid", de Thompson. Qui estimi la poesia, guardará gelosament, avarament, aquest llibre deliciós i, entre nosaltres, únic.

Prosa de Jacint Verdaguer. — La tria i el pròleg d'aquest llibre són de J. M. Capdevila, l'assagista que a hores d'ara ha intimat més profundament i amb més lucidesa amb l'obra de Verdaguer i de Maragall. Ja no cal insistir: Verdaguer compta amb el sufragi de tots. El pròleg, breu, però agut, de Capdevila, ens dona una imatge tan vera del Verdaguer espiritual com ens la dona, física, l'inoblidable retrat de Cases que il·lustra la portada d'aquest llibre.

La vida de Joan Moreàs fou, per a molts, un motiu d'escàndol, sobretot per al provincianisme que, anys enrera, s'havia format dels escriptors parissencs, una idea romàntica que no tenia res de comú amb la realitat. Un home estrany a la vida bohèmia no podia ignorar el fet que la genialitat no salva el poeta ni de la dolor, ni del vici, ni de la misèria humana. L'exemple de Musset, de Wilde, de Verlaine, de Poe, Baudelaire, i de tants altres, és a bastament significatiu per a demostrar la poca relació que hi ha entre el culte de la bellesa literària i la moralitat d'un home, encara que sigui poeta. Es pot ésser una "pinta" i fer poesies admirables, la qual cosa no vol dir, però, que per a fer bells poemes s'hagi d'ésser una "pinta".

Moreàs passava per un bohemí. Això no és veritat, puix que no tenia res del bohemí llegendari a la manera de Murger o de Villiers de l'Île Adam. Moreàs cobrava una rendeta familiar i és ben sabut que no solament no li mancava res, sinó que tampoc no es privava de cap plaer. No va viure la vida de bohemí, però sí la de cafè, la de noctàmbul. Dotat d'una constitució física molt robusta, Moreàs va esforçar-se tota la seva vida a abusar de la seva salut.

Era un home al qual els viatges feien horror. Adhuc hi ha qui s'estranya que un fill d'Atenes oblidés gairebé per complet el seu país. Molts amics li demanaven: "¿Es possible que tinguis tan poques ganes de tornar a Grècia i que prefereixis el batibull de París a aquell país de llegendes i d'històries dorades?" Ell contestava, com sempre, amb paradoxes: "Si vaig abandonar la meua terra fou per estimar-la millor."

Era l'home de les paradoxes, i quan renunciava a elles era un home ple d'idees dretes, justes i d'un sentit perfecte. Si en parlar d'una obra es deia davant seu: "Es sincera", Moreàs contestava, furibund: "Ésser sincer no significa res. Es poden escriure banalitats i ésser sincer. Un imbecil també pot ésser sincer. Em plauria més que es fos menys sincer i que es fessin millors versos."

El cafè representava, per a ell, el "rendez-vous" de tota conversació, el centre natural de la literatura i, encara més, de la poesia. No era del tot amable i mestre d'ell mateix si no era al cafè, de la mateixa manera que la inspiració sols li entrava a ple aire i al carrer. Per a Moreàs, el cafè era un lloc en el qual els altres parroquians semblaven no ésser tolerats més que per pura indulgència. Cap a les acabades de la seva vida va perdre bastant aquest costum, i deia: "Això no és venir al cafè. Abans hi entrava a la una del migdia, m'hi estava fins a les set de la tarda, anava a sopar, tornava a les vuit, i no en sortia fins a les dues o les tres de la matinada."

Les escenes a les quals es lliurava Moreàs en els establiments públics eren tan violentes i tan còmiques, que sempre s'ha pensat si hi havia un xic d'exageració voluntària. Se'n conten anècdotes divertidíssimes. Es creia tenir raó sempre, i tothora

estava disposat a demostrar als altres que anaven errats. Quan s'enfadava, agafava el seu capell i exclamava, en to tràgic: "No vindré més en aquest cafè!" Però l'endemà hi tornava, amb el bastó sota el braç i el monocle a l'ull. L'irascible poeta esdevenia amable i parlava de poesia.

Per a parlar del gust poètic de Moreàs, cal reconèixer que tenia una comprensió extraordinària de la poesia. Quan en recitava alguna, la seva dicció adoptava quelcom de profètic. Aquest atenció sempre tenia a la boca una remor harmònica. Passava dies sencers encisat per algunes citacions, i per poc que el veiessin els dies següents, hom podia seguir el curs de les seves lectures.

La seva vanitat es féu llegendària. Era un vici del seu caràcter. Es creia ésser — i cal confessar que ho era —, un gran poeta, i no s'abstenia ell mateix de proclamar-ho. En ell la modestia es reduïa a la més mínima expressió. Un dia, trobant-se amb un amic seu, va convidar a sopar amb ells un jove que li havien presentat: "Sopareu amb mi, i algun dia podreu dir que heu sopat amb un gran poeta." En veure que el jove quedava una mica desconcertat, afegí: "El que sentiu; un poeta de la qualitat d'Homer!"

—I potser — insistí somrient el seu amic —, Homer no ha existit!

—Això! Homer potser no ha existit, mentre que jo existeixo — digué Moreàs bo i ajustant-se el monocle.

Un altre dia discutia amb un crític una de les seves obres. Indignat, acabà per dir-li: "Suposo que no dubteu que jo només he fet obres mestres." L'altre, retent armes, va dir en to maliciós: "Ja ho sabem, estimat Moreàs... Però sempre és interessant sentir-ho de la vostra boca."

S'ha retret a Moreàs el fet d'haver escrit sempre en una llengua que no era la seva, com abans ho havia fet el cubà i eminent poeta francès Josep Maria d'Heredia i actualment, també en la llengua francesa, Armand Godoy de Costa Rica, excel·lent entre els bons. Moreàs creà un estil nou i una expressió que són el segell de la seva alta personalitat, revelada en els seus poemes i en els seus contes.

Moreàs no escrivia mai. El treball li era odiós i esperava que la inspiració anés vers ell. Les poesies més belles les trobava a la matinada, quan havia abandonat el cafè i es passejava per Les Halles, el mercat central de París, lloc per ell preferit. Ell no escrivia els seus versos: els rimava de memòria. Quan anava al cafè, l'endemà: "Ahi vaig construir dues estances" — deia — i de seguit encenia la pipa i recitava greument les vuit noves estrofes.

Cap a la fi de la seva vida, Moreàs pensà seriosament a fer-se naturalitzar francès amb la intenció de poder entrar a l'Acadèmia. Els seus amics bromejaven sobre el seu discurs de recepció. Un d'ells ja havia trobat les paraules adequades que Moreàs havia de pronunciar:

"Messieurs: Sophocle, Racine et peut être moi..."

Moreàs parlava rarament de la mort perquè la menyspreava. Deia que era una bestia. Els dies que precediren els seus darrers moments foren excepcionalment assolats, clars, primaverals. "El meu enterrament serà molt bell — deia —; el temps és superb. Hi haurà flors."

—Si — digué un seu amic catòlic —, el vostre enterrament serà molt bell. Jo sols sento que les meves conviccions religioses em prohibeixin d'assistir-hi.

—Per què? Perquè vull ésser incinerat? Ja sabeu que jo no he combatut mai els capellans. Sols hi ha la poesia; tota la resta és una mentida.

El dia bans de la seva mort, vençut per la malaltia i la feblesa, tenia, però, la veu forta, els ulls vius, i parlava de poesia. En veure'l fatigat, el metge va dir-li: "Monsieur Moreàs, teniu necessitat de repòs." Però el poeta, furios, li llançà, sense compliments, un terrible: "Aneu a passeig i deixeu-me tranquil." Després, més suau, afegí: "El millor repòs per a mi és poder parlar amb els amics, com si fóssim encara al cafè."

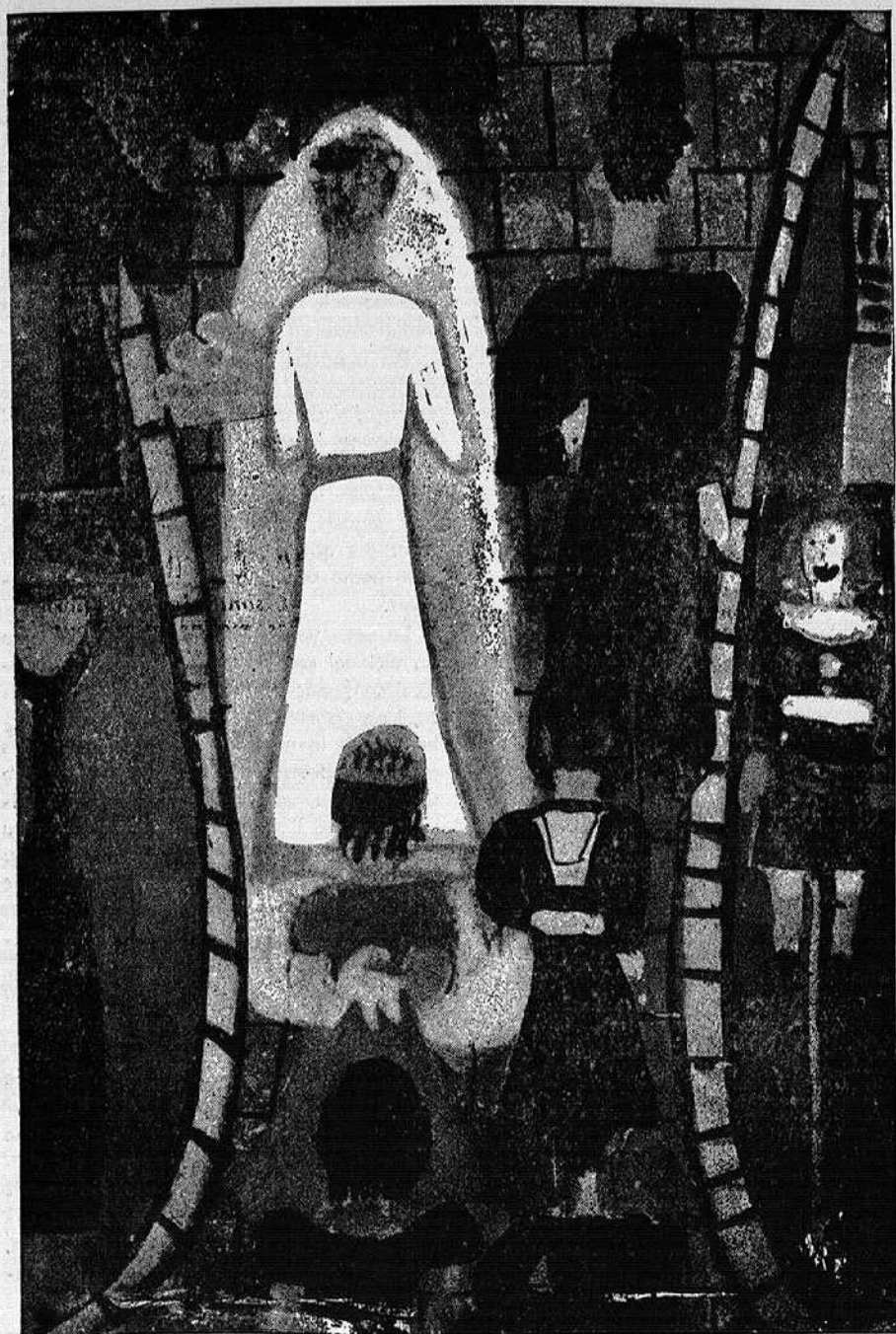
Les exèquies tingueren lloc el dia 2 d'abril de 1910 en el cementiri de Père Lachaise, amb un sol resplendent. El taüt desapareixia sota les flors. De l'alta xemeneia del forn crematori, el fum sortia per elevar-se després cap al cel. Tal com havia anhelat en les seves estances, era la seva ànima que s'envolava.

El seu cos va esvanir-se, però la seva obra s'engrandeix de dia en dia i és pels seus poemes que ell resta viu entre els vius. La seva vida bohèmia, per dir-ho així, li valia molts amics sincers i la seva vida intel·lectual fou tota plena de desinterès i de noblesa com la de tots els homes elevats, encara que sembla que visquin molt avall, i arribà fins allà on s'han arrossegat, gairebé, tots els que han deixat una obra perdurable, plena de dolor i, per tant, plena de vida.

Xavier BENGUEREL

Ferran CANYAMERES

DIBUIXOS D'INFANTS

UN «CASAMENT» EXHIBIT EN L'EXPOSICIO DE DIBUIXOS INFANTILS QUE TE LLOC ACTUALMENT A PARÍS

Organitzada pel popular "Paris-Soir", té lloc actualment a París una exposició de cinc cents dibuixos d'infants. Es tracta dels resultats d'un concurs, l'assumpte del qual era molt afortunadament triat: "El que veig des de la meua finestra". "Per la seva simplicitat, el concurs no esperava els joves artistes; pel seu caire familiar, podia donar interessants indicacions psicològiques", ha dit Louis Cheronet des de "Marianne".

Dibuixos d'infants... Quin tema tan suggestiu! Parlem-ne, doncs, ja que aquesta exposició parisenca el dota d'actualitat.

Els dibuixos infantils, generalment fets de memòria, sense la trapa de models ni del natural, permeten a l'instint de manifestar-se lliurement, d'expressar-se purament. I essent aquest instint infantil una matèria bruta, sense polir, verge de tota influència, de tot control, no prostituïda encara per circumstàncies desvaloritzadores, els dibuixos que en neixen tenen una intensitat crua de matèria prima, que no és possible de definir. És la sensibilitat pura. L'element primer de l'art, orfe de fullaraca. L'instint mostrat amb tota la seva patètica cruesa, amb tota la seva intensa nuesa. És tot el balbuçeiig emocional inicial. Aquell balbuçeiig inicial, aquella mena de divinatge inspirada de l'obra, aquella mena de presentiment de l'obra que es vol realitzar, però que l'artista, en voler-ho expressar amb els mitjans savis de què disposa, destrueix gairebé totalment, i que aquests nens, lliures de tota trapa, de tota intenció preconcebuda, expressen amb tota la seva intensitat.

Aquest fet, el fet que l'emoció humana només pugui ésser expressada purament als inicis de la vida, fa reflexionar seriósament. I fa reflexionar per tal com aquests mateixos infants, alguns anys després, controlats per l'afany de reproducció verista, primer, per l'afany de perfecció tècnica, després, arriben a anular completament aquella puresa inicial. Cal tenir un temperament molt fort per a conservar-se pur a desgrat dels anys. Actualment, un dels pocs artistes que dota les seves obres d'aquest estremiment puríssim dels dibuixos infantils és segurament Joan Miró. I sense

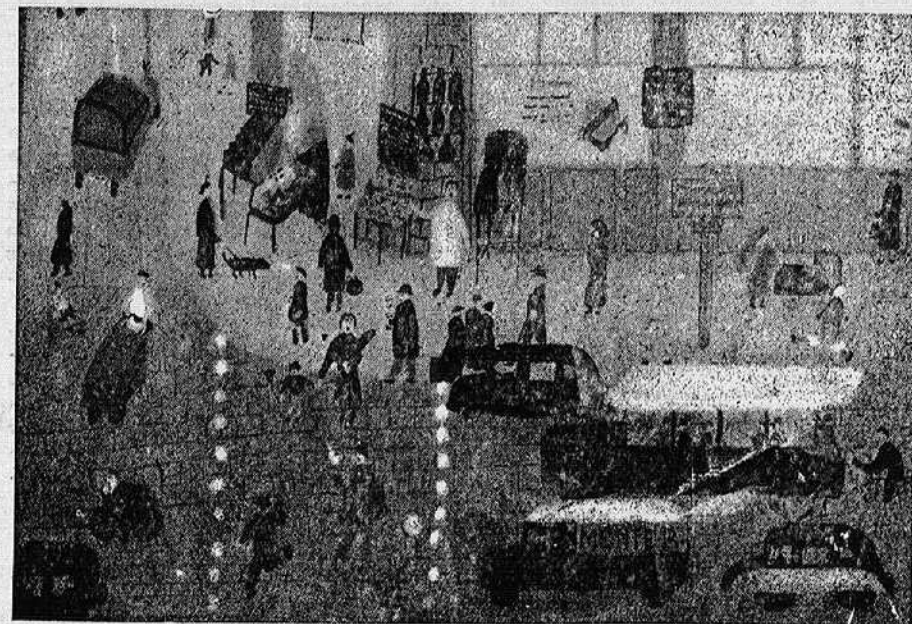
valer-ho. Perquè Miró és un infant. Tots els que han tingut ocasió de conèixer-lo ho saben perfectament.

Independència d'aquest valor instintiu, que és la qualitat més extraordinària de l'art infantil, els dibuixos d'infants suggereixen al crític, amic de complicar les coses, una sèrie de consideracions més o menys cerebrals, però molt suggestives.

quena, per exemple. És el que s'anomena "síntesi òptica".

Amb aquests dos procediments es pretén resoldre el problema de la tercera dimensió, sense recórrer al "trompe-l'oeil" ni a la perspectiva, sense la pretensió vana de voler foradar la tela, sinó respectant la seva superfície plana, de dues dimensions.

Totes aquestes elucubracions, avui afor-

UN «CARRER DE PARIS» PRESENTAT EN LA MATEIXA EXPOSICIO

En primer lloc, s'observa que el postulat "la concepció triomfa de la visió", que fou una de les preocupacions constants dels pintors cubistes, troba la seva més perfecta il·lustració en els dibuixos infantils.

El cubisme pictòric, en efecte, volia reproduir els objectes, no com els veiem, sinó com són en realitat. És a dir, reproduir els objectes, no com se'ns ofereixen a la vista, no com els veiem, sinó com els pensem, com sabem que són. És l'abandó del "trompe-l'oeil", de la perspectiva, la substitució del pla perspectiu pel pla geomètric. Conservar la forma orgànica dels objectes. És a dir, prescindir de la perspectiva, i pintar una taula quadrada, un plat rodó, representar les vies del tren per dues paral·leles.

El cubisme, portat pel seu afany inassolible de totalisme, volgué també donar una idea completa de les coses, totalitzar-les. És a dir, representar-les des de diversos punts de vista: de cara, de perfil i d'es-

tunadament mortes i enterrades, no constituïen un afany d'irracionalitat o d'infantilisme, d'ingenuïtat, com pretenien alguns crítics, sinó que eren l'antítesi de tot això. Eren una especulació lògica a ultrança, un refinament cerebral dels més complexos, dels més rebutsos.

I bé: tot el que el cubisme cercava per la lògica, els infants ho troben naturalment, normalment, per l'instint.

En els dibuixos infantils, trobem la mateixa idea de conservar a les coses llur forma orgànica, el mateix verisme extraperspectiu — una taula és sempre quadrada amb les quatre potes arreglades al davant; la mateixa idea de totalitat — una cara és representada de cara i de perfil, una casa és dibuixada amb les quatre parets, l'una al costat de l'altra; el mateix respecte de la superfície plana. I tot això aconseguit instintivament, per pura intuïció, que, en art, és el que es tracta de demostrar.

Sebastià GASCH

Dels "Quatre Gats" al Cercle Artístic de Sant Lluc

El carrer de Mont-Siò, generador de les inquietuds artístiques barcelonines

El nét veritable del senyor Esteve, com ell mateix es retratava, el patriarca del modernisme pictòric català, en Rossinyol, continuava l'humorisme dels artistes del "Gavilán" i dels balls de la "Paloma", però ja venissin amb una capa de bohèmia parisenca vuitcentista. D'aquella llocada d'eixelebrats artistes, els "Quatre Gats", que ell capitanejava amb desimboltura faceciosa, sortiren tots els "ismes" de l'art d'avantguarda català.

Aquell misticisme literari, el fervor d'aquell romanticisme bohemi, fomentaren extraordinàriament l'entusiasme per tota mena de manifestacions artístiques.

Quins bells temps aquells de la Duse, dels Rissotto, Zaccaroni, Caravaggio, de Gual i de "L'alegria que passa"! Oh, el "grandios" Wagner i la inefable intransigència wagneriana! "Wagner era Wagner i Pena el seu profeta"... Lluites èpiques entre burgesos i intel·lectuals. El pobre burgès passà

atraïents, en l'òrbita dels quals voltaven una sèrie de satèl·lits que formaven un sistema i regulaven els seus moviments segons el seu sol. I el sol, exuberant i orgullós de la seva llum, presidia la rotació dels seus astres.

En aquell temps és quan comença a destacar-se un astre de primera magnitud en el cel de l'art, el genial Picasso, concreció d'un ambient, un dels casos més característics de la Castella moderna, sols comparable al famós Sagasta, màgic virtuós de la "marrulleria", catedràtic de gramàtica parda, gran mestre en l'art de regir un poble per l'agudesa de l'acudit i el seu fenomenal tute. Així era també Picasso, gran artista, filòsof profund, mig en broma mig seriósament, amb una enlluernadora i irresistible gràcia picant.

Era en un taller dels barris antics de la ciutat, a la vora de la vella acrópolis barcelonina, on Picasso aguantava, amb un

numental, que posava al descobert l'extraordinària magnitud de les seves dents.

I les hores passaven ràpidament per als comensals, engrescats per una conversa constantment enardida per les punxades terriblement iròniques de Picasso. Pere Romeu reia, complagut. Però a la fi s'impacientava. I, tot seguit, el soroll de forrellats donava la festa per acabada. Tots s'aixecaven, alhora solemnes i alegres, i iniciaven la consuetudinària peregrinació que acabava indefectiblement al Trianon, en el Paralel, terreny abonat d'un sorgiren les primeres produccions picassianes.

Els "Quatre Gats" tingueren una vida curta, però febril, exuberant i, en desaparèixer, moriren tranquils perquè havien complert plenament la seva missió. No ens hem de doldre en aquest món de res, puix si bé és cert que no hi podem estar dues vegades, totes les coses tenen el seu fruit bo i dolent. I com si aquelles parets del local del carrer de Mont-Siò, fins aleshores temple august de la barcelonina bohèmia, s'haguessin encomanat el virut revolucionari, atragueren amb el seu pinto encís aquells casolans "llucs" de la casa dels xinesos del carrer de Boters.

Des d'aquell moment, el Cercle Artístic de Sant Lluc fou el nucli artístic més inquiet, ja que, després de les dissertacions tomístiques del doctor Torres i Bages, es convertí en camp on fructificaren les llavors antiacadèmiques de la pedagogia de Gali, el fruit més destacat del qual fou l'extraordinari Joan Miró.

En Joan Llimona, ànima de la casa, feia els ulls grossos davant els esgarips de tota aquella joventut iconoclasta. I Pere, el simpàtic conserge del Cercle, Peric com li deia tothom, esdevingué el pare pedós protector dels bohemis "lluquets", que, més cridaners encara que els dels "Quatre Gats", i al voltant de la taula dels diaris, no deixaven sencera cap personalitat artística del moment, tot i saquejant sense parar i amb fruïció la petaca de Peric. Aquest era un tros de pa, un gran cor. Diplomàtic refinat, tenia un tacte exquisit, que demostrà amb la seva comprensió d'afinitat anímica, en el període de la Gran Guerra, com podreu constatar després de llegir l'anècdota del belga que tot seguit us contaré.

Contrastant amb la cridòria i l'agitació de la tarda, els matins de Sant Lluc eren d'una calma paradisíaca i d'un silenci sepulcral. Cada dia, a la mateixa hora, a les deu del matí, s'obria suauement la porta i una figura d'adolescent, groga, esprimitxada, transparent, s'introduïa tímidament en el local. Aquell trist personatge anava acompanyat d'un gos de raça, esveltíssim, que semblava haver-se evadit d'un quadre de Van Dyck, un gos ple de vida, però amb aire resignat, que es deixava lligar a una de les potes de la taula, mentre el seu amo demanava invariablement a Peric:

—Signor, si no es molestoglo... el mis-mo... el misimimo libro de ayerg...

VEILLADES MODERNISTES ALS «QUATRE GATS» (CROQUIS PRES DEL NATURAL PER CORNET)

molt males estones, estones cruels, i ha demostrat la seva vitalitat racial en no sucumbir en aquells moments difícilissims.

Hi havia entusiasmes que degeneraven en canibalisme. I els esperits simplistes bavejaven de gust davant del teatre sicilià de Grasso, en el qual les trompades eren verídiques i les ferides autèntiques. S'exigia el naturalisme absolut. La veritat nua i descarnada, com més nua i descarnada millor.

Quines enrabides les del pobríssim burgès! Els seus murmurs de protesta davant d'una escena massa crua, eren immediatament replicats pels exabruptes de la fèria. Aquesta l'hauria atropellat, anihilat, si hagués pogut. Baralles de criatures ingènues al fons del fons. Sense gota de malícia complicada. I com que no podien prescindir l'un de l'altre, aquest contacte constant mantenia viu el foc sagrat.

Al bell mig d'aquesta eferescència es formaven penyes, s'alçaven ídols. Astres

somriure enigmàtic, les més estrambòtiques interpretacions del seu art, les frases diti-ràmbiques i cadencioses, en prosa poètica rossinyoliana, que sortien de la boca de l'extraordinari Sabartés, mentre escoltàvem amb silenci profund, embolcallats pel fum feixuc de les nostres aquilotes pipes, el pobre Casagemas, el simpàtic Soto, l'escultor Manolo, el que signa...

Sense deixar de somriure, Picasso anava encaixant la prosa inflamada i enfàtica de l'insuperable Sabartés, el bohemi més bohemi que us puguem imaginar. I al final, posant-se amb displicència la mà a la boca mentre badallava llargament, Picasso murmurava amb aire mandrós: "Esto, esto...". S'estirava amb voluptat, i, de sobte, saltava amb felina agilitat d'acrobata, es posava dret... I aquest era el senyal. La comitiva es dirigia al "Quatre Gats", on Pere Romeu els acollia amb un somriure mo-

CARTELL DELS «QUATRE GATS», PER PICASSO